

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України прийняла рішення про присудження *Литовченку Віталію Петровичу* ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні і поведінкові науки, за спеціальністю 053 Психологія, на підставі прилюдного захисту дисертації «**Формування професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху**».

«19» вересня 2024 року.

Литовченко Віталій Петрович, 1999 року народження, громадянин України. Освіта вища: у 2021 році закінчив Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, за спеціальністю: стоматологія.

У вересні 2024 року закінчив аспірантуру Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України за спеціальністю 053 Психологія.

Дисертацію виконано у відділі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Науковий керівник: Засенко В'ячеслав Васильович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, радник директора Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Здобувач має 21 наукову працю: 9 статей у наукових фахових виданнях України, зокрема 1 стаття у періодичному науковому виданні, що індексується у Scopus та Web of Science, 12 тез апробаційного характеру.

1. Литовченко, В. П. (2022). Медичне інтерв'ю в системі стоматологічної допомоги пацієнтам з особливими потребами. *Медичні перспективи*, 27(4), 239-249. <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2022.4.271238> Scopus/Web of Science

2. Литовченко, В. П. (2024). Психологічна підтримка пацієнтів з порушеннями слуху: методичні прийоми та рекомендації для лікарів-стоматологів. *Журнал сучасної психології*, 1(32), 79-87. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2024-1-9>

3. Литовченко, В. П. (2024). До питання формування професійної комунікація лікаря та пацієнта з порушенням слуху (презентація авторського Telegram чат-боту). *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 1(24), 120-148. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i24.244>

4. Литовченко, В. П. (2023). Основні положення концепції кафедри професійної комунікації лікаря-стоматолога. *Габітус*, 56, 224-228. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.56.42>

5. Литовченко, В. П. (2023). Психологічна складова роботи фахівців медичної сфери з пацієнтами з порушеннями слуху: історичні аспекти і

рекомендації. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 109(1), 60-90. <https://doi.org/10.33189/ectu.v109i1.128>

6. Литовченко, В. П., & Литовченко, С. В. (2022). Дентофобія: психологічні особливості та профілактика із дотриманням норм інклюзивності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (2), 74-80. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.15>

7. Литовченко, В. П., & Литовченко, С. В. (2022). Безбар'єрність стоматологічної допомоги пацієнтам з особливими комунікативними потребами: організаційний та психологічний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (1), 131-139. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.25>

8. Литовченко, В. П. & Литовченко, С. В. (2021). Доступність стоматологічних послуг для людей з порушеннями слуху: комунікація лікаря та пацієнта. *Український науково-медичний молодіжний журнал*, 125(3), 52-63. [https://doi.org/10.32345/USMYJ.3\(125\).2021.52-63](https://doi.org/10.32345/USMYJ.3(125).2021.52-63)

9. Литовченко, В. П. (2019). Особливості співпраці ортодонтів та логопедів в контексті діяльності інклюзивно-ресурсних центрів. *Український журнал медицини, біології та спорту*, 4(6), 287-292. <https://doi.org/10.26693/jmbs04.06.287>

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

Омельченко Ірина Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Оцінка позитивна без зауважень.

Кульбіда Світлана Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу української жестової мови, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У дисертації соціокультурний підхід враховано у критеріях та показниках сформованості професійної комунікації лікарів-інтернів стоматологів з пацієнтами з порушеннями слуху (знання специфіки комунікативних потреб осіб з порушеннями слуху, культури осіб з глухотою, базової (тематичної) лексики жестової мови тощо), частково представлено у тексті першого розділу (параграфи 1.2 та 1.3) та детально у додатках (додаток Д «Культура Глухих та жестова мова як складові їхньої самоідентифікації»). Позитивним є те, що з-поміж експертів, які брали участь у дослідженні, були представники спільноти людей з порушеннями слуху (члени Українського товариства глухих (УТОГ), Об'єднання нечуючих педагогів (ОНП)). Водночас, на наш погляд, соціокультурний підхід, специфіка української жестової мови недостатньо представлені в основному тексті дисертації.

2. Практичні результати дослідження ґрунтовні та важливі, водночас частина практичних матеріалів реалізовані в ході формувального експерименту

(лекції та практичні заняття з теми «Комунікативні навички лікаря стоматолога-терапевта (безбар'єрний підхід)» до освітньої програми підготовки лікарів-інтернів та слухачів циклу спеціалізації; авторські інформаційний Telegram чат-бот та лекції-дискусії «Стоматологічна інклюзивна толока» на платформі Clubhouse та ін.), а частина – ні. Вважаємо за доцільне більш повно реалізувати розроблені практичні матеріали (концепцію заснування кафедри професійної комунікації лікаря-стоматолога як структурного підрозділу закладу вищої освіти; програму та силабус навчальної дисципліни (курсу) «Професійна комунікація лікаря-стоматолога з пацієнтами з особливими потребами» (як вибірковий компонент); доповнення до Стандарту вищої освіти України з галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 221 «Стоматологія»).

Зазначені побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю дисертації та мають характер рекомендацій. Представлена дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням, сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову і практичну цінність.

Бабяк Ольга Олексіївна, кандидат психологічних наук, старший дослідник, завідувач відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У роботі, в контексті професійної комунікації лікарів-стоматологів, згадуються специфічні стани, які можуть ускладнюватися під впливом додаткових чинників (порушення слуху), зокрема дентофобія – страх стоматологічного лікування у пацієнта. Такий аспект враховано в рекомендаціях для лікарів-стоматологів з професійної комунікації з пацієнтами з порушеннями слуху («Дентофобія як додатковий чинник, що ускладнює комунікацію») (параграф 3.3). Водночас, в першому та другому розділах цей аспект поданий досить стисло та згадується лише побічно.

2. Відповідно до завдань дослідження автором розроблено рекомендації щодо психологічно доцільної професійної комунікації з особами з порушеннями слуху для студентів медичних закладів вищої освіти (майбутніх лікарів-стоматологів), які є важливими та доцільними. У роботі подано також окремі, детальні рекомендації (методичний комплекс) для лікарів-стоматологів з професійної комунікації з пацієнтами з порушеннями слуху. Водночас, у тексті недостатньо обґрунтовано необхідність створення окремих рекомендацій для медичних працівників.

3. Автором на виконання завдань дослідження розроблено та апробовано у викладацькій практиці комплекс практичних матеріалів. Зокрема, в параграфі 3.3 презентовано програму проведеного науково-практичного семінару «Безбар'єрна медицина. Професійна комунікація лікаря-стоматолога та пацієнта». Було проведено дійсно значущий актуальний захід. Доцільно було б продовжити таку роботу, запланувати відкриті лекції, вебінари, тренінги з

безбар'єрності та професійної комунікації з пацієнтами з особливими потребами для майбутніх лікарів різних напрямів.

Разом з тим, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і є предметом наукової дискусії.

Астремська Ірина Володимирівна, доктор психологічних наук, доцент, в.о. професора кафедри психології Навчально-наукового медичного інституту, Чорноморський національний університет імені Петра Могили.

Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У першому розділі роботи «Теоретичні основи професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху» за результатами аналізу національних та зарубіжних досліджень з проблем професійної компетентності, зокрема фахівців сфери охорони здоров'я, теоретичних основ професійної комунікації лікаря, з урахуванням основних положень компетентнісного підходу логічно визначено структуру феномену «професійна комунікація фахівців сфери охорони здоров'я» стосовно пацієнтів з порушеннями слуху, що містить три компоненти: когнітивний / знанневий, мотиваційно-ціннісний та практичний. Водночас, було б доцільно представити цю структуру графічно у вигляді моделі.

2. В роботі системно представлено теоретичні основи та емпірична частина дослідження, умови формування психологічно доцільної професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху. В теоретико-методологічних основах дослідження, поданих у розділі «Вступ», дисертант спирається на положення системного методологічного підходу щодо взаємозв'язку психологічного та медичного аспектів проблеми, водночас в тексті цей підхід не представлено.

3. Вагомою та цікавою є емпірична частина дослідження, зокрема міжнародне опитування експертів з метою визначення стандартів (тенденцій, підходів) професійної комунікації медичних працівників (лікарів-стоматологів) з особами з порушеннями слуху, досвіду підготовки майбутніх лікарів до роботи з пацієнтами з особливими потребами. Результати опитування ретельно проаналізовано та представлено у параграфі 2.2. Водночас, на наш погляд, результати цього опитування доцільно було б більш узагальнено представити у вигляді рекомендацій для українських фахівців.

4. Заслуговує на позитивну оцінку детальне висвітлення особливостей організації роботи з формування професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я (лікарів-інтернів) з особами з порушеннями слуху на базі кафедри стоматології Інституту післядипломної освіти Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. На нашу думку, його доцільно було б доповнити аналізом практики підготовки майбутніх лікарів в інших закладах вищої освіти (проаналізувати наявний досвід, навчальні програми, проектну діяльність у контексті проблеми професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я).

Висловлені побажання та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. Дисертаційне дослідження Литовченка В.П. «Формування професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху» за актуальністю, змістом, науковою новизною, практичним значенням та повнотою викладу даних відповідає спеціальності 053 Психологія та вимогам до оформлення дисертацій.

Шевченко Володимир Миколайович, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М.Д. Ярмаченка Факультету спеціальної та інклюзивної освіти, Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. В контексті професійної комунікації дисертантом доцільно обрано саме категорію осіб з порушеннями слуху, ґрунтовно представлено особливості такої комунікації фахівцями сфери охорони здоров'я, розроблено практичні рекомендації. В теоретичній і емпіричній частинах (перший та другий розділи) частково дисертант представляє більш загальний аспект взаємодії з людьми з особливими потребами, утім не диференціює за специфікою порушень. Водночас, порівняння особливостей взаємодії фахівців сфери охорони здоров'я з особами з особливими потребами, зумовленими різними порушеннями (пошкодженнями зору, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку тощо) було б цікавим і доцільним.

2. Однією з позицій наукової новизни дослідження є «подальший розвиток практичних алгоритмів професійної комунікації з особами з порушеннями слуху на основі Калгарі-Кембриджської моделі медичного інтерв'ю із врахуванням положень спеціальної психології», що є доцільним, зокрема у контексті євроінтеграції. Втім, потребує додаткового обґрунтування вибір дисертантом власне цієї моделі, оскільки наявні й інші моделі взаємодії медичних працівників з пацієнтами.

3. Доцільним і важливим є аналіз історичних аспектів проблеми, зокрема представлений у параграфі 1.1. Водночас, на наш погляд, презентований історичний аспект є недостатнім, потребує більш детального висвітлення питання підготовки майбутніх лікарів до ефективної комунікації з пацієнтами, зокрема пацієнтами з особливими потребами (з інвалідністю).

4. Вагомою є розроблена в межах експерименту навчальна програма «Професійна комунікація лікаря-стоматолога з пацієнтами з особливими потребами» (як вибіркового компонента підготовки на магістратурі або інтернатурі), яку представлено у параграфі 3.2. Позитивно, що при створенні програми враховано розроблені Національним агентством забезпечення якості вищої освіти Критерії оцінювання якості освітньої програми, які є додатком до Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (2019); дисертант є експертом з акредитації освітніх програм НАЗЯВО з числа здобувачів вищої освіти за спеціальністю 53 Психологія; має досвід викладацької роботи на кафедрі стоматології НМУ

ім. О.О. Богомольця. Водночас, програма за структурою не повною мірою відповідає чинним вимогам. Також доцільно було б, на наш погляд, подати програму у додатках.

Разом з тим, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і є предметом наукової дискусії.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради;
«Проти» – немає,
«Утримались» – немає.

СПЕЦІАЛІЗОВАНА ВЧЕНА РАДА ІНСТИТУТУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАПН УКРАЇНИ УХВАЛИЛА:

1. Дисертація **Литовченка Віталія Петровича** на тему: «**Формування професійної комунікації фахівців сфери охорони здоров'я з особами з порушеннями слуху**», що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні і поведінкові науки, за спеціальністю 053 Психологія є завершеним самостійним науковим дослідженням і відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

2. Присудити **Литовченку Віталію Петровичу** ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні і поведінкові науки, за спеціальністю 053 Психологія.

На підставі результатів відкритого голосування та прийнятого рішення разова спеціалізована вчена рада присуджує Литовченку Віталію Петровичу ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні і поведінкові науки, за спеціальністю 053 Психологія.

Голова спеціалізованої вченої ради
доктор психологічних наук, професор

Ірина ОМЕЛЬЧЕНКО